

První kapitola Exodu a soudy nad všemi bohy Egypta

Biblistika | 23.10.2018 @ 16.30

Ale proti nikomu ze synů Izraele ani pes [Anubis] nenaostří svůj jazyk, proti člověku ani zvířeti, abyste poznali, že Hospodin učiní rozdíl mezi Egyptem a Izraelem. (Exodus 11,7)



A té noci projdu egyptskou zemí a pobiji v egyptské zemi všechno prvorozené od lidí až po dobytek. Vykonám soudy nad všemi bohy Egypta. Já, Hospodin. (Exodus 12,12)

Celé září jsem učil první modul nového modulárního systému na VOŠMT, jmenovitě Literaturu Starého zákona. Žel z jakéhosi důvodu, jehož se úporně snažím dopátrat, nemám tolik času na psaní toho, o čem právě učím. (Že by ty moje sluníčka a srdíčka doma? :-)) Sdílím alespoň tuto kratičkou poznámku o první kapitole Exodu. Měl bych snad i nutkání rozpracovat ji do tvaru a hustoty publikovatelného článku, ale to by musel mít den 36 hodin a týden 9 dní. A jelikož ani má letniční víra na pozitivní vyznávání Jozua 10,12 nestačí, zůstane u poznámky.

Příběh o ranách seslaných na Egypt za to, že zotročil Izrael a nechtěl jej pustit, je dobře znám pro svou barvitost a diskutován pro své implikace. Kvůli symetrii a plynulosti příběhu mívali jeho kritičtí čtenáři ve zvyku „pitvat“ jeho redakci, protože se zdálo pochybné, aby se všech deset ran událo během krátkého časového období. Cestou obhajoby historicity egyptských ran se naopak vydali např. Greta Hort (1957) či Kenneth Kitchen (2003), kteří v nich spatřují pozoruhodnou shodu v načasování řady přírodních katastrof. Konzervativní odborníci samozřejmě dílčí závěry těchto postřehů kvitují, avšak pouze za hlasitého zdůrazňování nejen historicity, ale také zázračnosti daných katastrof.

Vedle debat o historii se můžeme zamýšlet nad literárním záměrem příběhu. Jestliže bylo součástí záměru autora Genesis 1, jak jsem kdysi dávno psal, polemizovat s egyptskými stvořitelstvími mýty, neobjevuje se stejná polemika i zde, když vlastně navíc v tomto příběhu dostává i fyzický rozměr? Velmi dobrým úvodem do této problematiky je kapitola 6. kapitola knihy Ancient Egypt and the Old Testament (Currid 1997), z níž mimo jiné čerpám i v tabulce níže. Pod tabulkou uvádím definici „urážky“ jednotlivých bohů.

Mým přínosem k této debatě budiž identifikace ozvěn zápletky v první kapitole Exodu. Tyto ozvěny jsou místy hlasitější a místy tlumené, někdy nepůsobí příliš průkazně. Tvrdím, že egyptské rány jsou odplatou za útlak Izraelců Egyptany popsány v Exodu 1 a že řadu z nich lze chápat i ve vztahu ke kontrastu mezi „zlými“ Egyptany a „hodnými“ porodními bábami Šifrou a Púou, který je v této kapitole silně zvýrazněn. Tato zjištění by v závěru mohla vrhnout nové světlo na postavy Šifry a Púi, čili oněch „hodných“ porodních bab. Všimněte si proto nyní úplně levého sloupce v tabulce a komentáře k ozvěně v Exodu 1 pod tabulkou.

Tabulka

#	Rána	Text (Ex)	Souzený bůh	Patronát	Ozvěny zápletky
1.	voda v krev	7,14–24	Hapi	plodnost, výživa, vody	<u>Ex 1,22</u> : Pak faraó přikázal všemu svému lidu: Každého syna, který se jim narodí, hod'te do Nilu , každou dceru nechejte naživu!
2.	žáby	7,25–8,11	Heqet	žabí hlava, hojnost, „ porodní bába “	<u>Ex 1,15n</u> : Pak egyptský král přikázal hebrejským porodním bábám – jedna se jmenovala Šifra a druhá Púa – toto: Když pomáháte při porodu Hebrejkám, hled'te na porodní stoličku: Bude-li to syn, usmr'te ho, bude-li to dcera, ať zůstane naživu.

3.	komáři / vši	8,12–15	Geb	země, prach	<u>Ex 1,14</u> : Ztrpčovali jim život tvrdou otročinou s hlínou a cihlami a všelijakými polními pracemi – veškerou otročinou, ke které je surově nutili.
4.	mouchy / divá zvěř	8,16–28	Khepri	skarabí hlava, ranní slunce, obnova života	<u>Ex 3,2</u> : I ukázal se mu Hospodinův anděl v ohnivém plameni zprostřed keře. Mojžíš hleděl, hle, keř planul ohněm, ale nebyl stravován . <u>Ex 1,19</u> : Porodní báby faraonovi odpověděly: Hebrejky nejsou jako egyptské ženy, ale jsou plné života . Dříve než k nim porodní bába přijde, porodí. <u>Ex 1,12</u> : Ale čím víc jej utlačovali, tím víc se množil a rozmáhal. Egyptané se začali synů Izraele děsit.
5.	úhyn dobytka	9,1–7	Hathor / Nut / Apis	Hathor: kraví hlava, plodnost, mateřství Nut: příp. kraví podoba, obloha, rodí slunce	<u>Ex 1,21</u> : A stalo se, protože se ty porodní báby bály Boha, že jim dal rodiny . <u>Ex 1,7</u> : Ale synové Izraele se plodili , hemžili a množili , a bylo jich velmi mnoho, takže ta země byla jimi naplněna.
6.	vředy	9,8–12	Isis / Sekhmet	Sekhmet: epidemie a jejich léčení Isis: lékařství, mír, důvtip, vzkříšení Osirise	<u>Ex 1,17</u> : Porodní báby se však bály Boha a nepočínaly si podle toho, co jim řekl egyptský král, ale nechávaly chlapce naživu .
7.	krupobití	9,13–35	Nut / Shu / Tefnut / <u>Horus</u>	Nut: obloha / Shu: povětrí / Tefnut: vlhkost / Horus: obloha, ochránce hor. Egypta, Farao	<u>Ex 1,11</u> : Ustanovili tedy nad ním pracovní dozorce , aby jej utlačovali těžkými robotami. Stavěli faraonovi města skladů Pitom a Rameses. <u>Ex 1,14</u> : Ztrpčovali jim život tvrdou otročinou s hlínou a cihlami a všelijakými polními pracemi – veškerou otročinou, ke které je surově nutili. srov. <u>9,29</u> !
8.	kobylky	10,1–20	Senehem / <u>Set</u>	násilí, chaos, nepřátelství	<u>Ex 1,10</u> : Nuže, jednejme s ním chytře, aby se dále nemnožil, a když by vypukla proti nám válka , aby se i on nepřidal k těm, kdo nás nenávidí , a bojoval by proti nám, a vyšel by ze země. <u>Ex 1,13</u> : Syny Izraele tedy surově nutili otročit.
9.	temnota	10,21–29	Ra	slunce, stvořitel, faraonův otec	<u>Ex 1,8</u> : V Egyptě pak povstal nový král , který Josefa neznal.
10.	smrt prvorozených	11,1–12,36	faraonův syn budoucí bůh	vládce Egypta, správce celého světa,	<u>Ex 1,8</u> : V Egyptě pak povstal nový král , který Josefa neznal.

Komentář k soudu nad bohy

1. Hapi selhal jako dárce výživy, občerstvující vody.
2. Heqet selhala jako porodní bába, která kontroluje plodnost žab a žáby, které ji symbolizují, se staly negací hojnosti.
3. Geb je bohem země a prachu, který namísto úrody vydal jen komáry.
4. Khepri ptratil kontrolu nad rovnováhou obnovy života, když se přemnožila všelijaká havěť.
5. Úhyn dobytka byl buď úhynem symbolu Hathor (plodnosti a mateřství) nebo symbolu některého boha plodnosti (Apis, Buchis, Mneuis) a jeho bohatýrské plodící síly, nebo úhyn Nut, která je rodičkou Slunce. Býk mohl symbolizovat i Ptaha či Ra.
6. Sekhmet ranila Egypt epidemií a neráčila jej uzdravit a bohyně Isis neráčila použít svůj lékařský důvtip.
7. Selhala Nut (obloha), Shu (povětrí), Tefnut (vlhkost vzduchu) a také Horus, bůh oblohy a ochránce Horního Egypta.
8. Selhal méně významný bůh Senehem, který měl Egypt před kobyčkami chránit a zvítězil chaos z východu (Ex 10,13), čili obávaný Seth jako patron nepřátel Egypta.
9. Temnota je jistě selháním boha Ra, který je výrazem stvořitelských bohů Amuna a Atuma. Pokud Ra ráno nevyšel, znamená to, že neuspěl ve svém každonočním zápase s podsvětním drakem Apofisem. Selhal faraonův otec.
10. Smrt prvorozených znamenala smrt faraonova nástupce a budoucího potomka boha Ra.

Komentář k ozvěně egyptských ran v Exodu 1

- **Rány 1 a 2.** Egyptané chtěli hodit novorozené Hebreje do Nilu (Ex 1,22) a tím omezit jejich plodnost, proto Nil přestal sloužit v mechanismu plodnosti a Heqet přestala kontrolovat plodnost žab.
- **Rána 2.** Porodní báby Šifra a Púa se zachovaly správně, když nechaly Hebreje žít, porodní bába Heqet se zachovala podobně, když nechala žít žáby.
- **Rána 3.** Hebrejci museli pracovat s hlinou (Ex 1,14), která se stala Egyptanům vysoce nepříjemnou.
- **Rána 4.** Hebrejky byly plné života, hebrejové se rapidně množili (Ex 1,12.19). Jelikož se Egyptané pokusili toto množení kontrolovat, přestal Khepri kontrolovat obnovu života much.
- **Rány 5, 10, 2.** Porodní báby se bály Boha a On jim dal rodiny (Ex 1,21), synové Izraele se plodili (Ex 1,7). Rodiny porodním bábám však nedaly bohyně Hathor, Heqet, ani jiný bůh plodnosti a mateřství, protože ti vypověděli poslušnost rovnováze přírody.
- **Rány 6 a 10.** Porodní báby nechávaly chlapce naživu, Sekhmet a Isis nechávaly nemocné trpět a Hospodinův posel nenechával naživu egyptské prvorozené.
- **Rána 7.** Egyptané ustanovili nad Izraelci dozorce z nich samotných, aby je utlačovali robotami a polními pracemi. Horus však, jako dozorce nad Horním Egyptem, dopustil utlačování Egypta krupobitím.
- **Rána 8.** Důvodem toho, že Egyptané začali utlačovat Izraelce, byla jejich xenofobie (Ex 1,10), čili strach z nepřátel z ciziny. Tito nepřátelé pak vskutku přišli, ale ne jako Izraelci, ale jako kobyčky.
- **Rána 9.** V Exodu 1 figuruje „nový král, který si nepamatoval na Josefa“ (Ex 1,8). Jeho jméno v příběhu chybí, což je příznačné pro příběh, který nechce být alokovan na časové ose, ale chce plnit symbolickou funkci. Zatměním slunce byl z provozu vyřazen Ra, otec tohoto faraona, jakož i všech ostatních faraonů.
- **Rána 10.** Tak, jako byl v 9. ráně potrestán farao na svém otci, nyní byl potrestán na svém synu. Byl to právě farao, který zasloužil trest nejvíce, protože to on, a ne pravděpodobně Egyptské porodní báby Šifra a Púa, byl strůjcem zotročení Izraelců.

Závěr

Nevím, zda se někdo pokusil o něco podobného přede mnou. Případné upozornění uvítám. Mezi implikací těchto ozvěn by mohlo být, že porodní báby jsou jakýmsi protipólem Egyptanů. O jejich národnosti se vskutku vede diskuse (viz např.

Janssen 2018), neboť vypravěč nám ji nesděluje a verš Ex 1,15 zní jinak v masoretském textu (Hebrejské porodní báby) a jinak v Septuagintě (porodní báby Hebrejů).

Pokud by báby byly egyptské národnosti, pak by Exodus 1 byla vlastně kapitolou o debatě v egyptské společnosti. A pokud zde vypravěč staví do kontrastu počínání egyptřanů a počínání bab a tento kontrast nazírá, jak se domnívám, čoučkou celého následujícího narativu a „soudů nad bohy Egypta“, vyplývalo by z toho, že v příběhu o exodu nejde pouze o Izrael, ale také o vztah k němu.

Toto zjištění bychom pak mohli posunout ještě dále. Jestliže v Ex 1,21 čteme, že Bůh dal hodným bábám rodiny, a to v kontextu, kdy je plodnost jakoby známkou Božího požehnání Izraeli, znamená to, že by Šifra a Púa mohly být i jako egyptské báby podílnicemi onoho požehnání a třeba i osobami v tom „množství přimíšeného lidu“ (Ex 12,38), který nakonec z Egypta vyšel. Z toho by vyplývalo méně etnocentrické chápání základní příběhové linie.

<https://selah.cz/biblistika/prvni-kapitola-exodu-a-soudy-nad-vsemi-bohy-egypta/>